

НОВА МЕЂУНАРОДНА КРИВИЧНА ДЕЛА У ЈУГОСЛОВЕНСКОМ КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Измене и допуне југословенског кривичног законодавства, извршене почетком 1973. године ⁽¹⁾, у настојањима да се створе основи за успешнију кривичноправну заштиту одређених друштвених вредности и односа, до спровођења потпуне реформе закона из те области ⁽²⁾, садрже, између осталог, и решења од значаја за развој међународног кривичног права. Ова околност заслужује посебну пажњу, јер је деловање југословенског законодавца, у вези са извршавањем међународних обавеза кроз националне прописе, део једне шире акције, присутне у многим земљама, чији је циљ да се са што више сигурности супротстави појавама недозвољеног понашања, којима се озбиљно ремете односи унутар светске заједнице, у привреди и изван ње, и условава општа несигурност са последицама које могу да буду и трајније природе ⁽³⁾. Поводом тога, има места да се сматра да та активност представља и прве кораке у обнављању озбиљнијег прегалаштва у правцу дограђивања и систематског уобличавања међународног кривичног права, које је неоправдано било замрло пре нешто више од две деценије, у моменту када се, после потврђивања Нирнбершких начела ⁽⁴⁾ и завршавања пројекта Кодекса злочина против мира и безбедности човечанства ⁽⁵⁾, поверовало у погледу кажњавања злочина

(1) Закон о изменама и допунама Кривичног законика објављен у „Службеном листу СФРЈ“, бр. 6/1973, стр. 135—139.

(2) У складу са променом уставног система, уследиће и решења у кривичним законодавствима: савезном, социјалистичких република и социјалистичких аутономних покрајина, која треба да замене досадашње јединствено законодавство. О томе је подробно расправљано у току припрема за XI саветовање Југословенског удружења за кривично право и криминологију (видети материјале у часопису „Југословенска ревија за криминологију и кривично право“, бр. 2/1972, стр. 235—282; 3/1972, стр. 409—457; 4/1972, стр. 607—628) и на самом Саветовању (Д. Морачић: „XI саветовање Југословенског удружења за кривично право и криминологију“, „Југословенска ревија за криминологију и кривично право“, бр. 4/1972, стр. 683—696).

(3) На основама утврђеним најновијим међународним уговорима из области ваздухопловног права у свим земљама потписницима се приступило спровођењу преузетих обавеза. Сам поступак у томе је различит: допуњава се већ постојећи систем кривичноправне заштите ваздушног саобраћаја (G. Jacquemin: «La piraterie de l'air» — Le crime de maîtrise illicite d'aéronef» infraction de droit pénal international», «Revue internationale de criminologie et de police techniques», 1970, volume XXIV, No, 4, pp. 271 et s.) или се тек изграђује.

(4) Резолуција Генералне скупштине ОУН бр. 95 (I) од 11. децембра 1946.

(5) Nu., Doc. A/CN 4/25, 26 avril 1950.

наца у оквирима међународне заједнице, у скоро обистињавање надања изневерених у раздобљу између првог и другог светског рата ⁽⁶⁾. Само оваквим размишљањима никако се не жели да се прецени вредност садашњих достигнућа. Подсећање на то да се догађа нешто што дуго времена није било уобичајено, не значи да се занемарује чињеница да је неопходно да се буде још итекако уздржан и мудар и, изнад свега, довољно стрпљив, да би се дошло до тековина које ће охрабрити и дати за право да се верује у оно што долази. Једино на тај начин могуће је до краја пратити искушења кроз која морају да прођу ови напори чланова међународне заједнице, за које је тренутно сасвим неизвесно колико су, онакви какви се доносе и доживљавају, добронамерни и зрели. Међутим, сигурно је неспорно да одређени значај и вредност има већ и то што је показана спремност позваних да пођу путем отимања од безвољности и политичких надмудривања за која у суштини нико нема било каквог интереса, уколико прошлост и садашњост гледа као залог будућности, без чега иначе не може да се рачуна са напретком, обогаћивањем и даљим осмишљавањем живота сваке, па и светске заједнице. Најзад, ваља имати у виду да међународни акти усвојени 1970. и 1971. године, као и многе расправе у ОУН и у другим организацијама, посвећене сузбијању и спречавању кривичних дела којима се напада на добра већег значаја него што је само национални, шире посматрају и решавају питања међународне кривичноправне заштите. Самим тим и у законодавствима појединих земаља које прихватају одредбе тих аката, настава се са таквим тежњама и кривична интервенција добија нову садржину када се бране добра и интереси светске заједнице. Наиме, док је раније у области међународног кривичног права пажња скоро искључиво била посвећена делинквентном понашању појединаца и група у време отпочињања оружаних сукоба и током њих ⁽⁷⁾, а само изузетно и збивањима у мирним периодима ⁽⁸⁾, иако за тај приступ није могло да се

(6) S. Plawski: «Etude de principes fondamentaux du droit international pénal», Paris 1972, pp. 26—36.

(7) Најпотпунији системи међународног кривичног права задржавају се на анализама Нирнбершких начела и активности које су им претходиле. Кључна разматрања су посвећена ратном праву, нарочито Хашким и Женевским конвенцијама, као основама за инкриминације, а затим и уговорима којима је рат стављен изван закона (Пакт друштва народа, Пакт Briand—Kellogg итд.). — S. Glaser: «Introduction à l'étude du droit international pénal», Bruxelles, Paris 1954, pp. 204; S. Glaser: «Infraction internationale — ses éléments constitutifs et ses aspects juridiques», Paris 1957, pp. 225; G. O. W. Mueller, E. M. Wise: «International Criminal Law», London 1965, p. 660; S. Plawski: Cit. delo, pp. 225 итд.

Шири приступ имају писци који разрађују своје системе на основу упоредноправних проучавања, у тражењу елемената међунационалног унутар установа националног кривичноправног поретка (на пример — D. de Vabres: «Introduction à l'étude du droit pénal international», Paris 1922, pp. 482 и «Les principes modernes du droit penal international», Paris 1928, pp. 461; Claude Lombois: «Droit pénal international», Paris, 1971, pp. 601).

(8) Међу овим делима пажњу и законодаваца и теоретичара углавном су привлачиле кажњиве радње из Конвенције о ropству, Конвенције о сузбијању и укидању трговине људима и искоришћавања проституције других, којој је у периоду од 1904. до 1951. претходило више међународних аката, Јединствене конвенције о опојним дрогама, Међународне конвенције о сузбијању прављења лажног новца, Конвенције о отвореном мору и Конвенције о кажњавању растурања и трговине порнографских списа (S. Glazer: «Droit international pénal conventionnel», Bruxelles 1970, pp. 120—169; М. Б. Милојевић: „Обавеза кажњавања за међународна кривична дела“, „Југословенска ревија за криминологију и кривично право“, бр. 2/1969, стр. 216—222).

наће оправдања, сада се, уз настојање да се наће одговор на последња спорна питања која су ометала рад на Кодексу злочина против мира и безбедности човечанства ⁽⁹⁾, интересовање преноси на успешно кажњавање различитих деликата и у доба мира, којима се такође наносе тешке штете ⁽¹⁰⁾.

За најновије измене и допуне југословенског Кривичног законика, у погледу материје међународног кривичног права, својствено је да су у складу са преузетим обавезама прописана два нова кривична дела: отмица ваздухоплова из члана 272а ⁽¹¹⁾ и угрожавање безбедности ваздухоплова из члана 272б ⁽¹²⁾ и да су значајно промене одребе досадашњег члана 208 (дело неовлашћене производње, прерађивања и продаје опојних дрога) ⁽¹³⁾. Поред тога, изван ширих, међународних обавеза, законодавац је уобличио кривично дело тероризма из члана 113а ⁽¹⁴⁾, уз одговарајућа усклађивања већ прописаних дела удруживања против народа и државе (члан 117 КЗ) и припремање дела из члана 102, 103. и 114 (члан 121 КЗ).

Заштита ваздушног саобраћаја на основу одредаба Конвенције о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова

1. *Поступак у случајевима вршења кривичног дела отмице ваздухоплова према Конвенцији.* — У настојањима да се што организованије супротстави, и то у оквирима међународне заједнице, учесталим појавама отмице ваздухоплова, Међународна организација цивилног саобраћаја (ИЦАО) је приступила припремама посебног акта којим би се дала основна решења за одговарајућу кривичну интервенцију у таквим случајевима ⁽¹⁵⁾. Резултат тих настојања је Конвенција о сузбијању незаконите отмице ваздухоплова, потписана у Хагу 16. децембра 1970. године ⁽¹⁶⁾.

Кривично дело отмице ваздухоплова, у складу са одредбама члана 1. Конвенције врши свако лице које, док је ваздухоплов у лету, „незакон-

(9) Кључ решења је у усвајању појма агресије. На томе се ради од 1950. год. када је дат предлог у УН о доношењу резолуције која би садржала тај појам. Три специјална комитета којима је било поверено да припреме одговарајуће материјале нису успела у својим настојањима. Четврти комитет, именован 1968. год., затражио је у априлу 1973. г. продужење мандата, уз уверавање да ће различити ставови најзад бити усаглашени („Политика“, 1. јун 1973).

(10) М. Б. Милојевић: Цит. дело, стр. 213.

(11) и (12) Члан 31. Закона о изменама и допунама КЗ.

(13) Члан 21. Закона о изменама и допунама КЗ.

(14) Члан 9. Закона о изменама и допунама КЗ.

(15) Пре тога, 14. септембра 1963. године у Токију је потписана Конвенција о кривичним делима и неким другим актима извршеним у ваздухопловима (Југославија је ту Конвенцију ратификовала тек 22. октобра 1970. године — Службени лист СФРЈ, бр. 47/1970, стр. 1153—1160). У њој нису посебно прописиване кажњиве радње, него је наведено да се она примењује на кривична дела предвиђена кривичним законима, као и на друга дела која нису прописана као кривична, али могу да угрозе или угрожавају безбедност ваздухоплова или лица и добара у њему. При том је искључена примена код деликата политичке природе или „заснованих на расној или верској дискриминацији“.

(16) Југославија је ратификовала Конвенцију 1972. године, Закон о ратификацији и текст објављени су у Службеном листу СФРЈ, бр. 33/1972, стр. 631—635.

нито и насилно или под претњом насиља заплени ваздухоплов или врши контролу над њим или покуша да изврши један од ових аката, или је саучесник неког лица које врши или покуша да изврши један такав акт". На овакав начин одређени елементи дела дају довољно могућности да се предузму мере за кажњавање учинилаца у свакој ситуацији до које би дошло, уколико за то постоји добра воља код власти држава позваних да воде поступак.

Што се тиче обавеза земаља-уговорница у вези са кажњавањем отмичара, оне су, пре свега, дужне да предвиде „строге казне" (члан 2. Конвенције). Поред тога њима је дато у задатак да створе неопходне предуслове како би могли да решавају „о кривичном делу и сваком другом акту насиља против путника или посаде, које је извршило лице за које се претпоставља да је извршила кривичног дела или да је у непосредној вези с овим делом"; онда: када је деликт извршен на ваздухоплову који је регистрован у тој држави; ако је ваздухоплов у којем је дело извршено и учинилац се још налази у њему, слетео на њену територију и уколико је такав ваздухоплов „изнајмљен без посаде лицу чије се главно седиште предузећа или, у недостатку њега, његово стално боравиште налази у овој држави" (Члан 4, ст. 1. Конвенције). При том је свака држава дужна да утврди своју надлежност и према лицима учиниоцима овог дела, која се налазе на њеној територији, а донета је одлука да не буду издата некој од земаља чија је стварна и месна надлежност предвиђена чланом 4, став 1. Конвенције. Најзад, да би се систем кривичноправног интервенисања употпунио и да би се избегле ма какве могућности да отмичар остане некажњен, Конвенцијом је изричито стављено до знања да она „не одбацује ниједну надлежност у кривичним стварима која се предвиђа националним законом" (члан 4. ст. 3). Исто тако, зависно од околности, држава на чијој територији се затекне лице које је извршило или за које се претпоставља да је извршило кривично дело отмице ваздухоплова, може да га притвори или да „предузме све потребне мере да би обезбедила његово присуство", при чему се поступа у складу са националним прописима (члан 6. Конвенције).

Посебно питање код прогона учиниоца дела отмице ваздухоплова представља издавање земљи чији су судови надлежни за кажњавање и вођење поступка пред судовима земље која је ускратила издавање делнквента.

У складу с одредбама члана 8. Конвенције кривично дело отмице ваздухоплова „пуноправно се сматра као случај за издавање у сваком уговору о издавању, закљученом између држава уговорница". Поводом тога „државе уговорнице се обавезују да сваки уговор о издавању који закључе између себе предвиди кривично дело као случај за издавање". Конвенција ће служити као правни основ за евентуално удовољавање и захтевима држава које са замољеном државом, чији правни поредак прописује посебне уговоре о издавању, немају таквог споразума. У осталим случајевима редовно ће бити примењено право замољене државе.

Конвенција је у овом делу пропустила да разреши, на можда успешнији начин, прогон учиниоца дела отмице ваздухоплова, предвиђајући да

ти деликти не могу да буду проглашени за политичке. Тиме би се свакако осујетиле многе недоследности присутне у досадашњој пракси и коришћење мерила за удоваљавање захтевима о издавању делинквената, и уопште у њиховом кажњавању, који су очигледно у супротности са интересима међународне заједнице ⁽¹⁷⁾. В. Димитријевић и М. Трајковић дају следеће објашњење у вези са овим пропустом: „Одбијање твораца Хашке конвенције да отмице ваздухоплова прогласе делима која, како је то предложено, не могу ни у ком случају бити политичка, било је разумљиво стога што су отмице великим делом биле политички мотивисане, што су неке врсте отминчара уживале симпатије делова јавног мњења и што су изазвале сразмерно мали број жртава. Безусловна обавеза да се они издају била је за многе државе неприхватљива” ⁽¹⁸⁾. Међутим, овакав став не би у свему био прихватљив. Последнице настале услед отмица нису безазлене, како се наводи, а политичке борбе не дају за право противничким странама да прибегавају средствима не бирајући их, поготову не ако се за сукоб користи и територија ван националних граница ⁽¹⁹⁾. Отуда би можда ускраћивање обележја политичког деликта делима отмице ваздухоплова могло да има довољно оправдања.

Ако захтеву за издавање није удовољено, држава-уговорница у чијој се власти налази учинилац дела „подноси предмет, без икаквог изузетка и без обзира да ли је учињено или не на њеној територији, својим надлежним органима ради вођења кривичног поступка”. Органи који поступају по томе „доносе своју одлуку под истим условима, као и за свако тешко кривично дело по општем праву, сходно законима те државе”.

2. *Кривично дело отмице ваздухоплова у југословенском Кривичном законик*. — Према одредбама члана 272а, ст. 1. КЗ кривично дело отмице ваздухоплова постоји када неко лице примени силу или озбиљно запрети употребом силе и на тај начин „преузме контролу над ваздухопловом у лету”. Учиниоцу дела се може изрећи казна строгог затвора, а ако је основно дело извршио под „особито отежавајућим околностима” (члан 272а, ст. 2. КЗ) прописана је казна строгог затвора у трајању до двадесет година.

Под појмом силе овде треба схватити сваку принуду која утиче на понашање одређених лица на која је усмерена, тако да она под њеним утицајем не поступају у складу са својом вољом. Ту долазе и случајеви предвиђени чланом 99. тач. 11. КЗ: примена хипнозе или омамљујућих

(17) В. Димитријевић: „Политичко кривично дело и екстрадиција”, „Југословенска ревија за криминологију и кривично право”, бр. 2/1968, стр. 211—212; О. Hänni: »Luftpiraterie«, »Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht«, Bern, 1972, Bd. 88, s. 320—330.

(18) В. Димитријевић, М. Трајковић: „Нова конвенција за заштиту безбедности цивилног ваздухопловства”, „Анали Правног факултета у Београду”, бр. 5—6/1971, стр. 557.

(19) Нешто касније и у југословенској стручној књижевности, срећу се мишљења која су усмерена у том правцу. Између осталог В. Димитријевић осетније мења првобитне ставове, промишљенији је и пише: „И поред уверења да ће владе постепено увиђати да је у сопственом интересу сваке од њих да према тероризму не буду ни равнодушне ни сентименталне и да бунтовнике сваке врсте, симпатичне и антипатичне, упуте на редовну политичку борбу унутар граница своје земље, помишља се и на оно што је према државама најтеже применити — на санкције, на казне” („Како спречити отмице”, „Недељне информативне новине”, бр. 1133, 12. септембра 1972, стр. 35).

средстава „у циљу да се неко против своје воље доведе у несвесно стање или да се онеспособи за отпор“ (20).

У односу на претњу да ће бити употребљена сила, у првим расправама о изменама и допунама југословенског Кривичног законика, сусрећу се нека мишљења која нису сасвим уверљива и чак се може рећи да су донекле наивна. Сматра се да су услови за озбиљну претњу силом испуњени и када се врши „употребом, на пример, дечијим пиштољем или пиштољем који је израђен од дрвета“ (21). Сигурно је да тренутак застрашивања игра значајну улогу и да посада ваздухоплова избегава сваки ризик да би сачувала животе путника, али се не сме заборавити да је већ доста учињено на обуци и особља у ваздухоплову и посебних пратилаца (22), да су обмане овакве врсте углавном осуђене на неуспех. Самим тим са њима не треба рачунати ни код кривичноправних регулisaња и објашњавања појмова силе и претње силом.

По одредбама југословенског Законика казне за отмичаре су веома строге. За ово дело, код тежих облика (чл. 272а, ст. 2. КЗ) предвиђена је казна затвора у најдуже могућем трајању, у смислу члана 28, ст. 2. КЗ, који се односи на изузетно тешке случајеве. Шта то значи, можда најбоље може да покаже поређење са стањем у неким другим законодавствима до усвајања Хашке конвенције. Тако, на пример, у Италији је прописана казна лишења слободе од три до двадесет година, у Швајцарској од три до десет година, у Француској од две до пет година, али и новчана казна, у Аргентини од три до петнаест година, у Венецуели до петнаест година, а у Мексику од пет до двадесет година. Смртну казну или казну лишења слободе од најмање двадесет година прописује једино закон у САД (»Public-Law« 87—197 од 5. септембра 1961. године, као посебан одељак Federal Aviation Act, Public Law 85—726 из 1958. године) (23).

Југословенска правосудна пракса није богата што се тиче поступања са учиниоцима кривичног дела отмице ваздухоплова, нарочито када је у питању њихово издавање. Нека скорија искуства (отмица авиона алжирске компаније за цивилни саобраћај) ипак указује на спремност надлежних власти Југославије, да у складу са њеним прописима о издавању преступника, изађе у сусрет примљеним захтевима од заинтересованих земаља. Такав став је свакако прихватљив и под претпоставком да наиђе на одговарајуће разумевање осталих чланица међународне заједнице и може да буде веома користан за остваривање битних циљева садржаних у Хашкој конвенцији. Наравно, предуслов за то је његово доследно спровођење.

Гледано у целини, приликом прописивања кривичног дела отмице ваздухоплова из члана 272а, ст. 1. и 2. КЗ, југословенски законодавац је у свему поступао према решењима датим у Конвенцији, чиме су преузете обавезе сасвим прецизно испуњене.

(20) Б. Личеноски: „Измене и допуне Кривичног законика“, „Југословенска ревија за кримнологију и кривично право“, бр. 1/1973, стр. 125.

(21) Б. Личеноски: Цит. дело, стр. 126.

(22) Schreiber, Fischer, Schratzenstaller: »Sprengstoffverbrechen und ausschläge auf Flugzeuge«, »Kriminalistik«, Hamburg, 1970, No. 12, s. 585—592.

(23) G. Jacquemin: Цит. дело, pp. 280—281.

*Конвенција о сузбијању незаконитих аката уперених
против безбедности цивилног ваздухоплова*

1. *Кривична дела предвиђена Конвенцијом и обавезе држава потписница.* — Годину дана после потписивања Хашке конвенције у Монреалу, седишту ИКАО, представници тридесетде земље ⁽²⁴⁾ ставили су своје потписе на Конвенцију о сузбијању незаконитих аката уперених против безбедности цивилног ваздухоплова ⁽²⁵⁾, нов, тренутно завршни документат у низу усвојених међународних уговора, почев од 1963. године, чији је циљ изградња система кривичноправне заштите ваздушне пловидбе. Оправдано је упозорење да су творци Конвенције учинили велики напор да је уобличи тако да она има „оригиналну садржину, по којој би се разликовала од претходних конвенција из области безбедности — Токијске из 1963. и Хашке из 1970. године” ⁽²⁶⁾. У основи њу, по природи материје коју обухвата, треба упоређивати само са Конвенцијом из Токија, јер је Хашка конвенција својеврсна, уже омеђена, везана само за једно кривично дело. Ако се тако поступи, није тешко да се предност да Монреалском документу, поготову што су у његовим одредбама углавном отклоњени садржински и технички недостаци из Токијске конвенције ⁽²⁷⁾.

Најзначајнији део Конвенције јесте онај који садржи елементе кажњивих радњи (члан 1, ст. 1. тач. а—е и ст. 2, тач. а и б). Ту су доста детаљно предвиђена понашања за која ће се према учиниоцу применити одговарајућа строга казна, у смислу члана 3. Конвенције. Кажњиво је: (а) акт насиља против лица на ваздухоплову у лету, ако би се тиме довела у опасност безбедност ваздухоплова; (б) уништење ваздухоплова у саобраћају или његово оштећење услед чега не би могао да лети или би била доведена у опасност његова безбедност; (в) постављање или проузроковање да се на ваздухоплову, на било који начин постави справа или супстанца која би могла да га уништи или да проузрокује штету због које не би могао да лети или би била доведена у опасност његова безбедност у лету; (г) уништење или оштећење уређаја за навигацију, под условом да то утиче на безбедност ваздухоплова у лету и (д) давање обавештења за која се зна да су лажна, па због тога ваздухоплов у лету дође у опасност. Прописано је такође и кажњавање за покушај неког од набројаних дела и саучествовање у извршењу или покушају извршења дела ⁽²⁸⁾.

(24) H. J. Féraud: »La Convention de Montréal du 23. septembre 1971. pour la répression d'actes illicites dirigés contre la sécurité de l'aviation civile«, »Revue de science criminelle et de droit pénal comparés«, No. 1/1972, p. 3.

(25) Југославија је ратификовала Конвенцију 28. јуна 1972. године. Закон о ратификацији и текст објављени су у Службеном листу СФРЈ бр. 33/1972, стр. 627—630.

(26) В. Димитријевић, М. Трајковић: Цит. дело, стр. 552.

(27) Б. Златарић: „Токијска конвенција о кривичним дјелима у авионима“, „Зборник Правног факултета у Загребу“, бр. 3—4/1966, стр. 438—440.

(28) Током припрема Конференције у Монреалу и у време њеног одржавања расправљано је о још неким кажњивим радњама, као што су уношење оружја у ваздухоплов, недозвољено задржавање ваздухоплова од стране или по наговору лица које се не налази у њему, удруживање ради извршења појединих прописаних дела, али коначна решења нису пронађена (H. J. Féraud: Цит. дело, стр. 11—15).

Надлежност за кажњавање и обавезе око издавања учинилица решени су углавном и у овој, као и у Хашкој конвенцији ⁽²⁹⁾. Државе уговорнице су дужне да омогуће да учиниоцима суде судови земаља које првенствено имају признату надлежност у смислу члана 5. Конвенције, а тек ако томе не удовоље, да саме поведу поступак пред својим судовима. Међутим, држава у којој је затечен извршилац има широке могућности да не удовољи захтеву за његово издавање. Овде су сигурно у пуној мери дошле до изражаја неповољне стране остављања нерешеног питања да се учиниоцима оваквих аката не призна положај политичког делинквента. Југословенска делегација је у Монтреалу и предузела извесне кораке да се одступи од решења усвојених Хашком конвенцијом, сматрајући да између отмица ваздухоплова и напада на њих има битних разлика. Ти напори нису уродили плодом, пошто је већина, у тражењу могућности за што већи број ратификација, остала при већ провереним ставовима ⁽³⁰⁾.

2. *Угрожавање безбедности лета ваздухоплова према одредбама Кривичног законика Југославије.* — Кривично дело угрожавања безбедности лета ваздухоплова из члана 272б КЗ је сложено и обухвата све околности предвиђене Монтреалском конвенцијом, са неким незнатним одступањима која су била неопходна ради веће прецизности инкриминације. По том пропису биће кажњено свако лице које „постављањем или уношењем у ваздухоплов експлозивне или друге сличне направе или супстанце, уништењем или оштећењем уређаја за навигацију или наношењем друге штете на ваздухоплову, давањем лажних обавештења у вези са летом ваздухоплова, или на други начин доведе у опасност безбедност лета ваздухоплова”. Тежи облик дела јесте ако је која од наведених радњи предузета у намери да се „уништи ваздухоплов или изазове смрт једног или више лица” или је тиме „проузроковано уништење ваздухоплова или смрт једног или више лица”. Предвиђена је и могућност извршења дела из нехата.

Мада није изричито наведено, из самог садржаја дела јасно произилази да је за његово постојање предуслов да се ваздухоплов налази у лету или у саобраћају, подразумевајући под тим ситуације из члана 2. Конвенције. На тај начин се, за разлику од отмице авиона, време у које је могуће извршење дела значајно продужује, обухвата припремне радње пред полетање и период од 24 часа после било ког слетања. Уколико би напад био извршен на ваздухоплов док је он на земљи, а изван времена за које се сматра да је у саобраћају, имало би места, како основано запажа Б. Личеноски, да се учиниоци гоне за неко друго кривично дело, на пример, тероризма из члана 113а КЗ ⁽³¹⁾.

За основно дело из става 1. прописана је казна строгог затвора у трајању до десет година, а за квалификовани облик из става 2, у трајању од најмање десет година, или смртна казна. Нехатном учиниоцу дела може да буде изречена само казна затвора.

⁽²⁹⁾ В. Димитријевић, М. Трајковић: Цит. дело, стр. 553–555. Н. Ј. Féraud. Цит. дело, стр. 19–25.

⁽³⁰⁾ В. Димитријевић, М. Трајковић: Цит. дело, стр. 560–561.

⁽³¹⁾ Б. Личеноски: Цит. дело, стр. 126.

У правосудној пракси Југославије нема још примера у вези са применом ових прописа, нити са одлукама по евентуалним захтевима за издавање учинилаца некој другој држави чије власти имају првенствену надлежност за вођење поступка, па је у том смислу немогуће вршити анализе.

*Сузбијање и спречавање неовлашћене производње
прерађивања и продаје опојних дрога*

Јединствена конвенција о опојним дрогама од 30. марта 1961. године ⁽³²⁾ обавезује државе потписнице на предузимање читавог низа мера којима, у складу са домаћим прописима, треба да се оствари што потпунији надзор над производњом и прометом супстанце ове врсте, неопходних за медицинске сврхе, услед чега је и немогућа потпуна забрана њихове израде ⁽³³⁾. Поред тога, ту је и обавеза уобличавања казненог система на начин да се успешно и строго казни свако кршење утврђених правила о производњи и промету дрога.

Сва питања у вези с тим била су решена у југословенском законодавству и раније, пре измена и допуна Кривичног законика из 1973. године. Законом о опојним дрогама ⁽³⁴⁾ прописани су прекршаји и привредни преступи из ове области, а према одредбама члана 208. КЗ, кривично је дело неовлашћене производње, прерађивања и продаје опојних дрога и отрова, чиме су створени услови за кажњавање лица која изврше најтеже прекршаје прописа. На основу тих одредаба кажњавало се за најразноврсније облике неовлашћене производње, продаје или на други начин стављања у промет или за куповину ради продаје или за преношење опијума, кокаина, морфијума и осталих опојних дрога и отрова. Исто тако, кажњиво је по посебним прописима вршење дела од стране више лица удружених ради извршења основног дела (ст. 2, члана 208. КЗ). Предвиђене казне нису биле строге: затвор најмање три месеца за дело из става 1. и затвор најмање шест месеци или строги затвор до пет година у случајевима вршења дела из става 2. Отуда О. Перић запажа да се „наш законодавац (са оваквим решењима — В. А. В.) задовољио само прихватањем минимума који је прописан Конвенцијом, а да је негде ишао чак и испод тога” ⁽³⁵⁾.

Садашња интервенција југословенског законодавца је у знатној мери отклонила уочене недостатке и проширила кривичноправну заштиту у овој, изузетно осетљивој области. Прописане су, пре свега, нове кажњиве радње: навођење другог на уживање опојних дрога, давање опојне дроге неком да би је он или друго лице уживало и стављање на располагање просторије да би се уживале дроге. Овде постоји могућност да се поступак,

⁽³²⁾ Уредба СИБ о ратификацији Конвенције и текст објављени су у Службеном листу СФРЈ — Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 2/1964, стр. 105—136.

⁽³³⁾ О. Перић: „Међународноправно регулисање питања опојних дрога и југословенски прописи у тој области”, „Југословенска ревија за међународно право”, бр. 3/1971, стр. 425—429.

⁽³⁴⁾ Службени лист СФРЈ, бр. 18/1964.

⁽³⁵⁾ О. Перић: Цит. дело, стр. 435.

под одређеним условима, покрене и против уживаоца дроге ⁽³⁶⁾, што је раније било искључено и сигурно умањивало учинак превентивних и репресивних активности. Казне су, такође, промењене, осетно су строже. За дела из става 1. и 2. члана 208. предвиђена је казна затвора у трајању од најмање три месеца или строгог затвора до пет година. Уколико су вршењем дела из става 2. наступиле тешке последице или је дело извршено од стране више удружених лица или према малолетнику, учинилац може да буде кажњен строгим затвором до десет година.

Нагло ширење појава недозвољене производње и прераде дрога и све већи број уживалаца, нарочито међу лицима млађег узраста и очигледна немоћ међународне заједнице и њених специјализованих установа, укључујући ту и Међународну криминалистичку полицију, да се супротстави томе на колико-толико задовољавајући начин, довољан је разлог да се новим прописима југословенског кривичног законодавства који се односе на наркотикуе прида не мало пажње. Ово уз претпоставку да они буду и успешно примењени, што спет не зависи само од националних власти. Истовремено, можда већ и у овом тренутку, треба размишљати о њиховом даљем употпуњавању у започетом и другим правцима.

Кривично дело тероризма из члана 113а КЗ

Терористичке акције у свим крајевима света, које хватају све више маха и условљавају све теже последице, дезорганизујући живот светске заједнице у многим његовим подручјима и на начин који озбиљно забрињава и опомиње, налазе се у центру пажње политичких и научних кругова. Међутим, упркос томе, као што се већ једном догодило пре непуне четири деценије ⁽³⁷⁾, још увек ништа није учињено да се у међународним размерама реше питања спречавања и кажњавања тих злочина. На 27. заседању Генералне скупштине Уједињених нација усвојена је резолуција нестврстаних земаља о тероризму, у којој је истакнута забринутост због међународног тероризма и одвојене појаве тероризма од борби народа за ослобођење и самоопредељење. Истовремено је упућен позив за разматрање ширих узрока и одлучено о стварању *ad hoc* комитета од 40 чланова чији је задатак да проучи ситуацију и поднесе предлоге о „могућој сарадњи и брзом одстрањивању проблема” ⁽³⁸⁾. Уз учешће представника из 20 земаља, током јуна 1973. године у Сиракузи је одржано саветовање о тероризму, чије место и значај није могуће у свему одредити, с обзиром на сумарна обавештења с којима се располаже ⁽³⁹⁾. Ипак, занимљиво је да је на њему било речи о стварању посебних међународних судова над-

⁽³⁶⁾ Б. Личеноски: Цит. дело, стр. 127.

⁽³⁷⁾ Пред масовним нацифашистичким терором, у предвечерје другог светског рата, у Женеви су 1937. године отворене две конвенције за потпис: „Конвенција о спречавању и кажњавању тероризма и Конвенција о стварању међународног кривичног суда (Société des Nations, document C. 547/1/M. 384/1/1937. В). Због недовољног броја ратификационих докумената оне нису ступиле на снагу.

⁽³⁸⁾ „Политика” од 13. децембра 1972.

⁽³⁹⁾ „Политика” од 5. јуна 1973.

лежних за кажњавање терориста, што подсећа на враћање на решења из 1937. године.

Ови и још неки покушаји да се нешто учини да би се заштитила добра која су предмет терористичких напада, не би могли да се означе ни као полазна тачка за озбиљније напоре који су толико одлагани да је неопходно да уследи најхитнија, довољно смишљена и на пуном разумевању чланица светске заједнице заснована активност из које би проистекле јасне обавезе међународног карактера у вези са успешним супростављањем тероризму.

Док то не буде остварено, мере које се предузимају у појединим земљама, казнене или друге природе (законодавства, на пример, Шведске, СР Немачке, Аустралије и др.), бар унеколико надокнађују недостатке условљене непостојањем одговарајућих међународних аката и представљају извесну брану даљем, убрзаном ширењу терористичких злочина, који достижу границе неразумног (Олимпијада у Минхену, напад на аеродром у Тел Авиву, убиства дипломата итд.). Са тог становишта треба посматрати и поступак југословенског законодавца у прописивању кривичног дела тероризма из члана 113а КЗ, који је у одређеном смислу дошао као одговор на учестале нападе емиграције на друштвена добра највеће вредности.

Дело из члана 113а КЗ обухвата лишавање, покушај лишавања живота и довођење у опасност једног или више лица изазивањем експлозије или пожара, или другим терористичким актом, а све то у намери вршења непријатељске делатности против Југославије. Учиниоцу може да буде изречена казна строгог затвора у трајању од најмање десет година или смртна казна.

Одређујући елементе овог кривичног дела југословенски законодавац је био доста уздржан и обазрив, што је и разумљиво када се зна да су спорне ситуације са непосредним политичким одразима веома честе. Задржало се само на основним актима, иако се располагало са довољно искуства и за шире захвате. Но ту је остављена и једна резерва употребом појма „други терористички акт“, која дозвољава значајне исправке у зависности од постојећих потреба. Ипак, у поређењу, на пример, са Конвенцијом из 1937. године која је упркос протеклих година остала савремена, судећи према збивањима ⁽⁴⁰⁾, инкриминација из члана 113а је можда и неоправдано скромна по својој садржини.

Посматрана у целини, новела југословенског Кривичног законика из јануара 1973. године је у материји међународног кривичног права дала неколико успешних решења, било да је реч о обавезама из уговора или о стварању прописа изван тога. Она ће у оба своја дела имати вероватно повољног утицаја на даља настојања у вези са изградњом система међународне кривичноправне заштите. Међутим, стиче се утисак да пут којим се у томе кренуло није најбоље изабран. Некако вештачки су сва ова дела одвојена од Главе XI КЗ, у коју су иначе груписана кривична дела против човечности и међународног права, и распоређена међу кривична

(40) »Historique du problème de la juridiction criminelle internationale«, New York 1949, pp. 94—95.

дела против здравља људи (члан 208. КЗ) и кривична дела против опште сигурности људи и имовине (члан 272а и 272б КЗ). Изузетак чини кривично дело тероризма из члана 113а КЗ које је нашло своје место у глави Х КЗ, јер упркос природи која га чини међународним, оно је у садашњој инкриминацији задржало наглашени национални карактер, док се не реше спорна питања у међународним размерама.

Решења садржана у новели у погледу места нових кривичних дела нису неуобичајена. Срећу се на пример, у законодавству СР Немачке. Али то не значи да су она и добра. Сигурно би било прикладније да се у националним законима међународна кривична дела обједине, полазећи од врсте и природе добара и вредности које се штите. У југословенским условима би можда могло да се размишља и о засебној глави Кривичног законика која би поред главе Х садржала међународне деликте, и то оне који се врше у доба мира. Ово тим пре, ако се кривична материја регулише, уз савезни, и републичким и покрајинским законима, при чему област међународног права мора да остане у надлежности Федерације.

Владан А. Василијевић

РЕЗЮМЕ

Новые международные уголовные деяния в югославском уголовном законодательстве

С принятием в 1973 г. изменений и дополнений Уголовного кодекса, были решены, в числе остального, и вопросы международных обязательств Югославии, связанных с уголовным преследованием лиц, совершивших некоторые из уголовных деяний. Исходя из положений Конвенции о борьбе с незаконными похищениями летательных аппаратов (Гаага, 1970) и Конвенции о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности гражданской авиации (Монреаль, 1971), югославское законодательство установило два новых уголовных деяния: похищение летательного аппарата (ст. 272а УК) и создание опасности полету летательного аппарата (ст. 276б УК). Кроме того в значительной степени изменены положения, относящиеся на уголовное деяние бесконтрольного производства, переработки и продажи наркотических средств и ядов (ст. 208 УК), чем более последовательно выполнены обязательства из Единственной конвенции о наркотиках. Привлекает внимание также и акт терроризма по ст. 113а УК, неимеющий основания в международных актах, но по своей природе относящийся к упомянутой группе преступлений.

С принятием новеллы к Уголовному кодексу в точности выполнены обязательства, принятые по международным договорам. Возникает лишь вопрос: получили ли новые уголовные деяния соответственное место в Кодексе (они включены между уголовными деяниями против общей безопасности граждан и имущества). Может быть следовало бы подумать о внесении в Уголовный кодекс, наряду с существующей XI главой УК, еще одной группы деяний — международных, совершенных в мирное время.

SUMMARY

The new international criminal acts in the Yugoslav criminal code

By changes and additions of the Criminal code, brought about in 1973, among others was also solved the question of international obligations of Yugoslavia in connection with the persecution of actors of some kinds of criminal acts. Starting from the regulations of the Convention for the suppression of unlawful seizure of aircraft (Hag, 1970) and the Convention for the suppression of unlawful acts against the safety of civil Aviation (Montreal, 1971), the Yugoslav legislator precepted two new criminal acts: seizure of aircrafts (art. 272a of the Criminal code) and intimidation of the aircrafts (art. 272b CC). Besides that, considerable changes were made in the regulations that concerne criminal acts of unauthorized production, manufacture and sale of intoxicating drugs and poisons (art. 208 CC), and with that were more consistently fulfils the Yugoslav obligations towards the Convention about drugs. Within these changes, attention in also drawn to the act of terrorism from the article 113a CC, which does not find basis in the international acts, but according to its nature belongs to this group of delicts.

Innovations of the Criminal code fulfil precisely the obligations that emerge from the international contracts. The question that can be posed is wheter the new acts were given the place in the Code that they ought to have (they are disposed with the criminal acts against general security of people and of property). Perhaps, apart from the existing Chapter XI of CC, another group of acts should be considered and included in the Criminal code — international acts committed in the time of peace.

RÉSUMÉ

Les nouveaux délits criminels dans la législation pénale Yougoslave

Par les modifications et les compléments du Code pénal adoptés en 1973 sont réglées aussi, entre autres, les questions des obligations internationales de la Yougoslavie qui se rapportent à l'instruction pénale contre les auteurs de certaines sortes de délits criminels. En partant des dispositions relatives à la répression de l'enlèvement illégal d'un avion (La Haye 1970) et de la Convention relative à la répression des actes illégaux dirigés contre la sécurité de l'aviation civile (Montréal 1971), le législateur yougoslave a prescrit deux nouveaux délits criminels: l'enlèvement de l'avion (article 272 a du Code pénal) et la mise en péril du vol de l'avion (article 272 b du Code pénal). En outre, la prescription est sensiblement modifiée qui se rapporte au délit criminel de la production non autorisée, de la préparation et de la vente des drogues narcotiques et des poisons (article 208 du Code pénal), et de cette façon sont accomplies avec plus d'esprit de suite les obligations à l'égard de la Convention unique sur les drogues. Dans la sphère de ces changements l'attention est attirée aussi sur l'acte de terrorisme de l'article 113 a du Code pénal, qui n'a pas de fondements dans les actes internationaux, mais qui par sa nature fait partie de ce groupe de droits.

Par les compléments du Code pénal les obligations assumées des conventions internationales sont exécutées avec précision. Seulement la question se pose si ces nouveaux délits ont obtenu la place dans le Code pénal qui leur correspond en réalité (disposés parmi les délits criminels contre la sûreté générale des hommes et des biens). Il faudrait peut-être réfléchir sur la question s'il est nécessaire d'insérer dans le Code pénal outre le Chapitre XI du Code pénal existant encore un groupe de délits — internationaux qui sont commis en temps de paix.